

ПОДАТКОВА БЕЗПЕКА ЯК СИСТЕМА ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

*Стойка С.О. к.е.н., викладач кафедри фінансів,
обліку та економічної безпеки
Ю. М. Кравченко, Я. В. Мельничук, студентки IV курсу*

Анотація

У статті розкрито сутність податкової безпеки, як одного з основних елементів економічної безпеки. Показано вплив податкової безпеки на наповнення бюджету, а як наслідок на здатність держави виконувати свої функції. Окреслена роль держави в податковій безпеці на різних рівнях.

Ключові слова

Економічна безпека, податкова безпека, національна економіка, податкова система, податкова політика.

Abstract

The article reveals the essence of tax security as one of the key elements of economic security. The effect of the tax on the security budget revenues, and consequently on the state's ability to perform its functions. Designated role of the state in tax security at various levels.

Keywords

Economic security, tax security, national economy, tax system, tax policy.

Податки є головним джерелом фінансових ресурсів, які централізуються державою для забезпечення суспільно необхідних та законодавчо встановлених потреб.

Для України проблема формування доктрини економічної безпеки України постала ще протягом перших років незалежності, коли було необхідно впроваджувати нові методи господарювання та державного управління економікою. Нині вона набула нових специфічних ознак, серед яких: співіснування з іншими державами на умовах Всесвітньої організації торгівлі (ВТО), складні стосунки з нашим географічним сусідом Росією, намагання налагодити економічну співпрацю з країнами-членами Європейського Союзу.

Одним із найважливіших елементів економічної безпеки країни в сучасних умовах є податкова безпека.

Серед вітчизняних науковців із досліджуваної проблеми варто відзначити праці О. Баранецької, Ю. Бережної, В. Іщенко, Ю. Полянської, а серед зарубіжних науковців: І. Тимофєєвої, Д. Тихонова, та інших. Їх праці, як правило, спрямовані на вирішення назрілих проблем податкової системи, у контексті забезпечення соціально-економічної стабільності шляхом належно функціонуючої системи податкової безпеки.

На сьогодні в Україні немає чітко створеної нормативно-правової основи формування системи податкової безпеки держави, а також відсутня система показників, що характеризували б податкову безпеку держави. Тому з позиції фінансової стійкості, проблема податкової безпеки зводиться до забезпечення держави таким обсягом податкових надходжень, який є необхідним для ефективності економіки в цілому.

Економічну базу для існування держави створюють податки. Держава може виконувати свої функції тільки при наявності належного фінансування дохідної частини бюджету. У державі з ринковою економікою 85-90% фінансових надходжень у доходи бюджету формують саме податки, тому податкова безпека – це невід’ємна частина економічної безпеки суспільства. Оподаткування є сполучною ланкою між економікою й бюджетною системою, що здійснює перерозподіл засобів між господарюючими суб’єктами, фізичними особами й державою.

На даний час відсутні науково-дослідні положення щодо трактування податкової безпеки відображеної в основних характеристиках (загрози, ризики, інтереси, захист).

Податкова безпека – підсистема національної безпеки держави, являє собою стан податкової системи, за якого забезпечується гарантований захист і гармонійний розвиток всієї податкової системи держави, можливість податкових інструментів захищати національні інтереси держави, підтримувати соціально-економічну стабільність суспільства, а також формувати достатньо фінансових ресурсів для держави і місцевого управління, успішне протистояння існуючим загрозам податкової системи [2].

З податковою безпекою пов’язані інтереси не тільки держави, а й усіх громадян, верств і груп населення, підприємств і організацій. Податки та податкова політика в сучасних умовах є одним із найважливіших об’єктів ринкових реформ.

Відаючи високу оцінку науковим дослідженням, необхідно зауважити, що податкова безпека є достатньо новою економічною категорією в наукових колах та державному управлінні, а тому трактування її економічної природи та змісту основних характеристик є неоднозначним.

Податкова безпека держави – це стан економіки та інститутів влади, при якому забезпечується гарантоване надходження податкових платежів до бюджету, захист національних інтересів, соціальну спрямованість податкової політики, достатній оборонний потенціал навіть за несприятливих умов розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів [1].

Податкова безпека – такий стан податкової системи, при якому забезпечується гарантування захисту податкових інтересів держави, бізнесу і суспільства від внутрішніх та зовнішніх загроз [3].

Здійснивши аналіз літературних джерел, можна вважати поняття податкової безпеки системою складних взаємозв’язків і взаємозалежностей різних її елементів, у сфері забезпечення стійкого економічного розвитку у складі фінансової безпеки держави.

На нашу думку, визначення податкової безпеки повинна мати наступний вигляд – це стан податкової системи держави, який характеризується стійкістю і стабільністю всіх її елементів, що передбачає гарантоване надходження податкових платежів до бюджету, стійкість і незалежність податкової системи, її здатність до розвитку і вдосконалення, спроможність до своєчасного виявлення та запобігання потенційних загроз та здатність системи

реалізувати фіскальну функцію з метою максимального узгодження інтересів держави та платників податків.

Ефективне прогнозування і оптимальне планування надходжень податків до бюджету країни можуть здійснюватися за рахунок:

- впровадження системи автоматизованої камеральної перевірки;
- контролю за додержанням платниками податкового законодавства;
- вибору платника податків для проведення податкової перевірки;
- заснування єдиного інформаційно-аналітичного блоку системи фіскальних органів, який включає відомості про платників податків;
- створення методів проведення аналізу достовірності інформації, вказаної в податковій звітності [5].

Податки впливають на стан економіки, бюджетної системи, фінансове забезпечення органів місцевого самоврядування, від них залежить здатність держави виконувати свої функції.

За твердженням Н.А. Піменова, питання податкової безпеки повинні в обов'язковому порядку включатися в концепцію економічної безпеки держави. Податкова безпека є також складовою частиною поняття «економічна безпека», оскільки без протидії податковим ризикам, які безпосередньо впливають на фінансовий стан господарюючого суб'єкта, неможливе досягнути стану, при якому забезпечуються фінансова стабільність, а також поступальний, позитивний розвиток господарюючого суб'єкта. Отже, основним сегментом економічної безпеки буде податкова безпека, яка визначається положенням захищеності держави та організації як платника податків від фінансових та інших витрат податкового характеру [4].

Держава є основним суб'єктом забезпечення безпеки й здійснює свої функції в цій області через органи законодавчої, виконавчої та судової влади. Для створення й підтримки необхідного рівня захищеності об'єктів безпеки в державі розробляється система правових норм, що регулюють відносини в сфері безпеки, визначаються основні напрямки діяльності органів державної влади й керування в даній галузі, формуються або перетворюються органи забезпечення безпеки й механізм контролю й нагляду за їхньою діяльністю.

Сьогодні існують всі підстави говорити про багаторівневу систему податкової безпеки: на рівні держави, окремих регіонів, підприємств, а також окремої особи. Надання державою членам суспільства суспільних благ і послуг, пов'язаних зі створенням нових робочих місць, підтримкою загальної зайнятості, соціальним забезпеченням і соціальним захистом, а також їх кількість і якість практично повністю залежать від масштабів податкового потенціалу країни. Податки і податкова політика повинні сприяти забезпеченню розвитку економіки, фінансової системи і фінансових відносин у країні і регіонах для того, щоб були сформовані необхідні фінансові умови та ресурси для соціально-економічного розвитку держави і її регіонів.

Таким чином, податки і податкова система об'єктивно включені в систему економічної безпеки, і це реалізується із таких позицій:

- ресурсний фактор, що перебуває в руках держави;
- інструмент впливу на економічні і соціальні процеси;

– фактор зворотної залежності функціонування держави від платників податків, адже порушення податкової безпеки зможе стати реальною загрозою ефективному державному устрою.

Податкова безпека як об'єктивне явище, характеризує можливість збереження суб'єктами податкової системи результатів своєї діяльності, усвідомлюючи, що ці результати формуються під впливом зовнішніх та внутрішніх загроз та підлягають ризикам. Основна роль держави полягає в мінімізації податкових ризиків шляхом уникнення ситуацій, що фактично створюють загрози податковій безпеці суб'єктів господарювання, особистості та національної економіки зокрема. При цьому суб'єкти господарювання, як найбільше джерело податкових платежів, проваджуючи господарську діяльність, враховують відносно себе можливість існування небезпек і загроз, функціонують до тих пір, доки можуть кількісно виміряти і співвіднести втрати від виникнення ризику із результатами господарської діяльності. За невизначеності розміру податкових ризиків господарюючі суб'єкти або згортають власний бізнес, або переходять у тінь, що є відповіддю на неефективність фіскальної політики держави. За таких умов виникає зворотній ризик недоотримання державою податкових платежів до бюджетів різних рівнів.

Таким чином, при забезпеченні та підтримці високого соціально-економічного рівня життя не можна не враховувати існуючі податкові проблеми, зумовлені фіскально-імперативною неадекватністю.

На нашу думку, для стабільного розвитку усіх галузей економіки України необхідно звернути увагу на стан безпеки усіх сфер, що задіяні в наповненні державного бюджету. Для вирішення нагальних проблем податкової системи та відображення реальних потреб у її модернізації необхідно не лише дослідити основи економічної природи податкової системи, а й вивчити основні характеристики податкової безпеки, її вплив на соціально-економічну поведінку суспільства.

В економічному аспекті податкова безпека характеризується як постійне, однак, мінливе джерело фінансових ресурсів бюджетів різного рівня, наповненість яких залежить від ступеня та темпів розвитку економіки, приросту ВВП, рівня інфляції та ступеня податкового навантаження господарюючих суб'єктів, задіяних у суспільному відтворенні. З цього приводу дуже часто у фінансовій теорії розглядається фіскальна або економічна ефективність податків та системи оподаткування, які й визначають рівень ефективності податкової безпеки.

У правовому контексті податкову безпеку варто розглядати як процес регулювання податкової системи шляхом створення умов справедливого оподаткування суб'єктів суспільного відтворення та декларування цих умов у законодавчих актах. При цьому регламентовані положення – це не лише ідея, а практичний інструмент реалізації окремих програм, що забезпечує зменшення зловживань у процесі розподілу бюджетних ресурсів.

Однак, в умовах постійної політико-економічної кризи, важко запобігати зазначеним зловживанням, оскільки законодавство України у сфері

оподаткування характеризується економічно необґрунтованими розбіжностями та складністю.

Із соціального погляду податкову безпеку варто розглядати як захищеність балансу інтересів держави, суб'єктів господарювання та населення внаслідок справедливого оподаткування та надання податкових пільг, справляння податків та оптимального перерозподілу податкових надходжень між усіма суб'єктами фінансової системи, формування ефективної податкової культури та дисципліни, що забезпечує належний рівень їх податкової безпеки.

Дисбаланс фінансової системи України з боку її податкового забезпечення пов'язаний високими рівнями загроз та ризиків. Зростання податкового боргу, незбалансоване податкове навантаження для суб'єктів господарювання, дефіцит місцевих бюджетів, низькі рівні податкових надходжень – це далеко не всі проблеми, з які виникають при наповненні державного бюджету України.

Досвід розвинених країн, що також був в основі створення національної податкової системи, виявлявся не завжди корисним для нашої країни. Прагнення впровадити всі елементи ринкової економіки на перехідному етапі призвело до ускладнень, що лягли на державу, яка і без цього перебувала в критичному стані через недосконалість урядової політики.

Сформований рівень податкової безпеки відображає ефективність здійснення функцій податкової системи в цілому.

Легким для розуміння є також те, що при баченні платниками зібраних сум податків завеликими, відбудеться стримування різних видів підприємницької діяльності, або навіть ведення «тіньового» бізнесу, що перекреслює всю суть податкової безпеки.

Проте, в умовах постійної економічної кризи, дуже важко уникати посягань на податкову безпеку. Необхідно запобігати зловживанням як з боку платників, так і з боку держслужбовців. Нагальним питанням є проведення законодавчих регулювань, усунення розбіжностей та недосконалостей більшості нормативних та законодавчих актів.

Ми вважаємо, що формування ефективної податкової політики, має здійснюватися шляхом вибору найефективнішого варіанта сплати податкових платежів, що в свою чергу може зміцнити податкову безпеку.

Динамічний розвиток економіки, суспільства та раціональність управління бюджетними ресурсами визначаються особливостями формування податкової безпеки держави, що має задовольняти інтереси суспільства, економічних агентів та держави на достатньому чи належному рівні за умови побудови раціональної податкової системи.

Система оподаткування не повинна заважати людям розподіляти свій час та свої ресурси так, щоб це приносило їм максимальну вигоду. Податки, які задовольняють даній умові, називають нейтральними податками — тобто податками, що не підривають структуру споживчих витрат, виробництво в фірмах, що не штовхають індивідів і фірми до ухилення від сплати податків, не створюють зайвого податкового тягаря.

Отже, для забезпечення ефективного розвитку української економіки необхідно дотримуватися вимог відповідності елементів податкової безпеки вимогам національної безпеки. В умовах мінливості політико-економічної ситуації в країні, необхідно на регулярній основі досліджувати ефективність методів, способів та інструментів забезпечення податкової безпеки держави.

Крім того, досить відчутною є відсутність необхідного прийняття концепції податкової безпеки, що буде містити пріоритети, цілі та завдання, шляхи забезпечення податкової безпеки держави. Без неї важко буде реалізовувати ефективний соціальний та економічний розвиток держави. Тому перспективою у подальших дослідженнях з цієї тематики має бути саме побудова ефективної концепції податкової безпеки, що допоможе врахувати інтереси держави та суб'єктів господарювання.

Необхідно протидіяти «легальному» ухиленню від сплати податків, переглянути справедливість оподаткування по всіх ієрархічних рівнях стягнення, раціонально здійснювати управління податковими навантаженнями на споживачів та виробників.

Список використаних джерел

1. Баранецька О. Національні інтереси України в сфері фіскальної безпеки / О. Баранецька, В. Мартинюк // Наука молода. – 2014. – № 9. – С. 83.
2. Іванов Ю.Б. Податкова безпека: сутність та умови забезпечення / Ю.Б. Іванов, Ю.В. Бережна // Економіка розвитку. – 2015. – № 2(54). – С. 9-11.
3. Іщенко В.В. Податкова складова фінансової безпеки держави / В.В. Іщенко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2015. – № 37. – С.35.
4. Пименов Н. А. Фискальные риски в система безопасности предприятий и государства / Пименов Н. А. // Налоги. 2010. – № 4. – С. 10–13.
5. Єдинак В. Ю. Світовий досвід розв'язання проблеми забезпечення економічної безпеки / В. Ю. Єдинак [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://firearticles.com/derzhavnereguluvannyaekonomiky/55-svitovij> .